

НИКА – НИКОЛА СТОЈИЋ

ЖИВОТ И РАД МЛАДЕНА Ђ. ПРОТИЋА (1873 – 1946)

НИКА – НИКОЛА СТОЈИЋ
УУ 32230 Гуча
Богдана Капелана 2

УДК 929 (497.11)

Младен Ђ. Протић рођен је у Гучи 1873. године. Син је Ђоке Протића, радикалског првака и дугогодишњег председника општине. После основне школе у Гучи, завршио је Ратарску школу у Краљеву. Био је руководилац окружног лозног расадника и вршилац дужности окружног економа у Чачку.

За време балканских и почетком Првог светског рата постављен је за начелника Главне војне станице за округ чачански. У општој мобилизацији Србије 1915. године био је ађутант Трећег батаљона Комбинованог пука у Смедереву. У Први светски рат је отишао као трећепозивац. После слома Србије повлачи се са војском преко Албаније. Мучен глађу, а још више реуматизмом, једва стиже до Скадра. Пребацује се на Крф, а одатле, као старији и болестан, у Француску, у Ницу. Ту је остао од априла до августа 1916. године. Покушао је да топлим сунцем, песком и купањима у мору излечи реуму која га је свакодневно мучила. Био је без новца и тешко је живео.

У августу, прско Италије, отишао је у Швајцарску. Настанио се у Берну. Ту, поред реуме, целу јесен и зиму лечи и оболеле бубреге. Овде му је живот био још тежи него у Француској. Као и у Ници, и овде је у друштву избеглица из Србије и својим побратимом др Милошем Радосављевићем. Покушавао је да се запосли у Српском Црвеном крсту, који је у то време био веома активан и тражио службенике. Преко Црвеног крста стизала је сва помоћ, коју су слали Американци и други савезници за српску војску, заробљенике, избеглице и пострадале у Србији. У њему су прављени пакети са храном, одећом и обућом и слати у заробљеничке логоре и на адресе угрожених. После низа усмених и писмених молби, у марту 1917. године примили су га у службу. Радио је у пакетном одељењу. Убрзо је открио крајњу немарност око евиденције и руковања робом која се налази у магацинима. Закључује да се Црвени крст поткрада од стране службеника који раде у њему. О томе је упознао Михаила Зотовића и Димитрија Петровића. Заједно са њима посетио је све магацине. Сва тројица констатовали су исто и одлучили су да о томе обавесте надлежне. Овластили су Протића да лично, усмено или писмено, одмах реагује. Он то и чини.

Тако почиње доказивање постојања „бернске афере” и, у исто време, страдање Протићево. Он се обратио прво др Славку Грујићу, српском посланику у Берну. Грујић му је одговорио: „Нисте позвати да о томе водите рачуна Вас се то нише не тиче.” Изненађен и запрепашћен, Протић је затим писао војном аташеу Ненадовићу, директору Обавештајног бироа Обраду Благојевићу (званично и приватно као добром познанику), министру Стојану Протићу, др Велизару Јанковићу, Главној контроли, члану контроле М. Степановићу и, на крају, Влади на Крф. Надао се да ће Обрад Благојевић и Никола Пашић одмах реаговати. Свуда је паишао на ћутање. Његове оптужбе нико није прихватио. Због њих је пао у немилост.

Уместо да га подрже, све чешће га нападају. Саветују му да од свега тога одустане. Заплашени Зотовић и Петровић се повлаче. Протић остаје сам. Решен је да истраје. Званични органи упорно ћуте. А онда, у априлу 1918. године Српска народна скупштина је расправљала о помоћи коју прима од Америке и осталих савезника и дала је позитивну оцену о њеном располагању и расподели. Протић је покушао да докаже да су поднети рачуни лажни и да је Скупштина обманута. И у томе није успео, али је на себе навукао још већу мржњу. Појачава се притисак на њега да од оптужби одустане и повуче своје пријаве. Протић постаје још упорнији. А онда, 22. септембра 1918. године добио је решење да је пензионисан, и друго – да напусти посао у Црвеном крсту. Све је

очекивао, само ово не. Одједном се пашао на улици, у туђој земљи, без динара у џепу. Морало је да прође доста времена да би примио пензију. Забринуо се: шта ће до тада да ради? Захватила га је тешка депресија. Почели су и познаници да га избегавају.

У таквом стању реаговао је драстично. Пуцао је на Обрада Благојевића. Пуцао је на човека кога је лично познавао и ценио, од кога је очекивао да ће одмах реаговати и тражити да они који поткрадају српску робу буду најстрожије кажњени. Атенат је извршио после тешких речи које му је Благојевић лично упутио 14. новембра у просторијама Српског Црвеног крста.

У потерници коју је, поводом тога, издао судија кантона женевског Декре, пише:

„Именовани Г. Протић, бивши чиновник Српског Црвеног Крста, дошао је 14. новембра 1918. године, око 11 ч. у канцеларију Српског Црвеног крста у Хотел Парк. После једне прспирке са Г. Благојевићем Обралом, шефом бироа, извадио је револвер из свога џепа и испалио више метака на овог последњег.

Протић је побегао пре него што је могао персонал Црвеног крста да интервенише.

Господин Благојевић је са два куршума погођен: једним у десну ногу; једним у десни палац.”

После овога Младен Протић побегао је прско границе у Француску. Ту су га ухватили без исправа и затворили. Лежао је три месеца у затвору у Жексу, па су га вратили у Швајцарску. Неко време је провео у затвору у Женеви. Онда се, не знајући како и зашто, обрео у женевској болници за умоболне.

То је био нов тежак ударац за Протића. Дело је признао и спремао се за суђење. Надао се да ће бар тако обелоданити „Бернску аферу”. Међутим, све се нагло изменило. Да би дошло до суђења, морао је, најпре, доказати да је здрав. То му никада није пошло за руком. У болници је третиран као тежак болесник и био је под посебним третманом.

Протић је био убеђен да је то све Пашићево дело. Веровао је да га је Пашић на овај начин деградирао као разумног човека и држао изолованог од јавности. Закључио је да је и Пашић умешан у „аферу” и да је из ње извукао велику корист. Почео је да говори и пише против њега. Оптуживао га је да крије лопове који су пљачкали српску државу. Говорио је и писао да је Пашић кривац за све што се догађало у Српском Црвеном крсту. На њега је био посебно озлојеђен, ваљда због тога што су приладали истој странци, што му је Пашић, био идеал вође „који ће српском народу донети благостање”, што је због Пашића и Радикалне странке после Ивандањског атентата на краља Милана 1899. године лежао у затвору заједно са оцем Ђоком и радикалским првацима из

Драгачева: Тодором Стојановићем, Андријом Протићем, Тиосавом Јаковљсвићем, Алексом Милосављсвићем, Радом Плазинићем и Марком Ивановићем. Посебно је био огорчен због тога што га Пашић није хтео да прими у Берну у аудијенцију, пити да чује за њега у дане пре него што је пуцао на Обрада Благојевића.

У болници је свакодневно правио белешке о „афери”. Писао је писма и покушавао да дође у везу са спољним светом. Међутим, његов глас се није чуо. Све што је писао ношено је у наше посланство на цензуру и тамо је задржавано. Дуго се није ни знало да је у болници. Када се то сазнало, породица и пријатељи су покушавали да му помогну. Обраћали су се властима: доказивали су, сведочили, гарантовали. Све је било без успеха. Власти им пису дозвољавале ни да се дописују; ни да га ко види, па ни његови најближи. Протић је био принуђен да проводи време сам међу болесним људима. Писање му је било једини спас и он је стално писао. Имао је обичај да оставља копије свих писама која је слао на адресе људи од којих је очекивао помоћ. Многе од тих копија су изгубљене. Међу случајно сачуваним нашао се копија писма упућеног Трици Кацлеровићу 7. августа 1919. Протић пише:

„У добу када је српски народ у темље своје будуће државе бацио и последњи живот људски и када је својим подвизима и учињеним жртвама за ослобођење и уједињење свет задивио а своју историју бесмртном славом испунио, тада је интелегенција његова која у име његово говори свесно кужила нашу атмосферу нај жалоснијим и нај срамнијим аферама вадећи из народне крви злато за своје гадне прохтеве.

Поред ових афера које су познате као јавне, остаде нам једна од нај већих као тајна. Та се афера зове „Бернска”. Због које се сво пуних 9. месеци преврћем по апсанама и лудницама двеју република.

Господине, лично ја о својој умној способности немам права ништа говорити јер сам ево пуна три месеца међу нај оригиналнијим лудацима хроничног лудила. Колико сам луд нај бољу лекарску сведоџбу даће вам она не оборива факта која исписујем у својству „неизлечивог лудака” за каквог ме овде према поверљивом налогу Др. Нинчића и осталих на хартији воде и глађу страховито муче е да бих ту подлегао и тајне пихове са собом у гроб однео.

Али афера Бернска имале нај жалоснију истицу још и са тога што поред главног и јавног кривца Др. Нинчића крије и Г. Пашића председника владе. Истина ово сам рекао и написао у лудници али ја ћу изнећи у кратко сиче моих сазнања о Бернској афери па их Ви цените”...

Даље је у писму Протић доказивао да је афера постојала и да је све заташкано. Писао је да је видео магацине отворене, робу растурену, а књиге о роби неуредне. Истицао је да је др Момчило Нинчић својим експозеом обмануо Народну скупштину – да је са расподелом помоћи коју Српски Црвени крст прима од савезника све у реду. Међутим, Протић, изузев речи, није имао за све то и неких чвршћих доказа. Биле су то само сумње, које је тек требало доказивати. Додуше, он је тврдио, као

што је тврдио и у другим списима, да ће све што је рекао моћи и да докаже „ако му се то и омогући.“

Писмо је на двадесетој страници овако завршио:

„Са уверењем да сам своју дужност испунио ја Вам благодарим на свему ономе што будете у одбрани истине и правде жртвовали.“

7. августа 1919. г.
Лзип – Женева

Младен Ђ. Протић
државни сконом у пензији

Да ли је ово писмо дошло у руке Трише Кацлеровића, и како је он реаговао, данас нам још није познато. Али, остаје чињеница да се Протићев статус није променио; он је и даље остао у истој болници. Зна се да је наставио своју борбу. И даље је писао разним људима и покушавао да писма на разне начине прикријумчари из болнице. За то је користио болеснике који су одлазили кућама, њихове рођаке, па и болничаре. Писма је стављао међу њихове ствари и тако су стизала до поште. Када су посумњале да Протић износи белешке напоље, болничке и друге власти су појачале контролу. Детаљно су претресале све онс који излазе из болнице. Протић наводи да су због овога два болничара, Фритр и Бахман, 20. новембра 1919. и отпуштени.

Поред борбе за свој интегритет и доказивања постојања афере у Берну, Протић је почео да проучава историју Срба и историју хришћанства. Почео је негирати многе ствари из Светог писма – чак и основне. Писао је да Исус није Јеврејин, већ словенски цар кога су Римљани распели. Тврдио је да су Јевреји и попови касније све фалсификовали и изменили.

Ако се некада, ваљда бежћи од атмосфере која је око њега владала, и губио од реалности, знао се на поједине догађаје из тог времена и жестоко огласити. На пример, када је чуо да је Пашић за време рата оженио сина и да је правио велику гозбу, Протић је написао протесну песму у којој каже:

„Падајте браћо, са децом гините сељаци,
Јер ви сте познате будале – лудаци.
Ми смо са нашом у Ници.
Падајте са вашом по брегу о долу
А ми смо нашу дали у школу.
Узмите сада сви платинске чаше,
Почнимо се куцати.
Сељачке лобање ће и даље на фронту пуцати.

— — — — —
Пиште људи, деца, свуд је граја,
Чик протествуј,
У лудницу послаће те Баја.”

У потпису је себе назвао „првим тајним затвореником српске дипломатије.”

Протић је тек 17. новембра 1920. пребачен у Југославију. Смештен је на Стењевцу, у Загребу, у тамошњу болницу за умоболне. Одатле је, на интервенцију и уз писмену гаранцију жене и кћерке, 23. децембра 1920. најзад пуштен кући. На отпусној листи писало је: „PARANOIA HRONIKA – неизлечен.”

Код куће није дуго мировао. Пошто се мало одморио и окрепио, кренуо је да докаже да није болестан. Покушао је да га, на лични захтев, поново прегледају лекари на Стењевцу. Нису га примили. Замолио је да то учине лекари у душевној болници у Београду. Рекли су му да га не смеју прегледати без одобрења власти. Када није успео да се прегледа ни у Загребу ни у Београду, Протић је кренуо на прегледе у Смедерево, Пожаревац, Крагујевац, Чачак (др Венцеслав Стејскал, др Михаило Радовић, др Милан Т. Стајић). У свим уверењима је стајало да је „физички и душевно потпуно здрав и урачунљив и да може управљати и располагати својом имовином по својој вољи, а да може радити и друге послове.”

Министарство народног здравља Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца актом од 5. марта 1921. тражило је од начелника округа чачанског да се Протић приведе у Болницу за душевне болеснике у Београду на посматрање. Разлог за то била је, свакако, Протићева активност на доказивању афере у Берну и осталих захтева да кривци буду изведени пред суд. Уплашен дотадашњим искуством, он све чини да министар повуче своју одлуку. Поред копија лекарских уверења, која је до тада сакупио, постоје и копије изјава које су дале његова супруга Јулка и кћерка Олга у Начелству среза драгачевског у Гучи. Оне су тврдиле да је Протић сасвим нормалан и да уредно обавља све послове. Изјавиле су да су спремне да на себе преузму сву материјалну и кривичну одговорност за све његове поступке. Уз све то, из Гуче је 8. маја 1921. послат и телеграм председнику Министарског савета Николи Пашићу, у коме су грађани Гуче молили да се Младен Ђ. Протић не позива поново у лудницу. Телеграм је потписало 69 грађана. Из Чачка је такав телеграм послат 12. маја 1921. на адресу министра унутрашњих дела Милорада Драшковића. Њега су потписала 62 грађанина Чачка.

Министарство народног здравља је 18. маја 1921. повукло своју одлуку. Протића нико неће дирати док не буде „прекршио члан 12. и члан 26. б. Казненог закона.” До тада је могао да буде на бризи жене, кћерке и брата (Добросава). О овоме су обавештени болница у Београду, окружне и среске власти у Чачку и Гучи.

Ослободивши се страха да ће поново бити затворен у душевну болницу, Протић наставља своју борбу. За своје рукописе заинтересовао је и штампу. О њему и његовим страдањима писао је „БАЛКАН” у бројевима 181 – 197. 1921. године. Овако је најавио серију чланака који су били без потписа:

„БЕРНСКА АФЕРА. Покрађа српске хране и одела у Берну. Афера са платином и храна за немачку војску. – Срби бране своју земљу. – Дипломација и властела угушују аферу. Главна Контрола са Крфа помаже учеснике афере. – Атентат у Женеви 14. новембра 1918. год. – Атентатор тражи суд. Учесници афере турају га у лудницу. – Цепане писама. – Обмана јавности. – Интервенција српских лекара. – Изношење писама из луднице у тајности. – Нема нити је било лудила. – Учесници афере траже лудницу. – Полиција гони. – Бегство. – Гуча и Чачак јавно протестују.

Податке о свему овоме сређујемо и кроз неколико дана објавићемо страшну аферу.”

Међутим, ништа се није догодило. За званичну јавност он је био болестан. Његово излагање није узимано за озбиљно. А и земља је била захваћена много значајнијим догађајима него што су казивања Младена Ђ. Протића. За „Бернску аферу” нико се није интересовао.

Протић је и даље, као пензионер, живео на свом имању у Гучи. Ни за тренутак није мировао. Био је активан у друштвеном и политичком животу у Гучи и Чачку. Појављивао се и као адвокат на суду бранџи сиромашне грађане. Нарочито је појачао своје нападе на цркву. Њене органе и појединце називао је лажљивцима и фалсификаторима, који обмањују народ. Нарочито су му на нишану били епископ жички Николај Велимировић и локални попови. Тумачио је Свето писмо на свој начин тврдећи да је читава Европа преварена и да је истина о Исусу Христу сасвим другачија. И даље је ширио тезу да је Исус Словен, а не Јеврејин. Говорио је да је доказе за то добио од „изасланика небеске силе др Стевана Н. Бисеровића”. Међутим, личност др Стевана Н. Бисеровића је измишљена, она није постојала. Протић ју је, највероватније, измислио да би са себе пред властима скинуо одговорност. Истицао је да су све мисли и идеје о цркви и хришћанству др Стевана Н. Бисеровића и да их он износи као његов лични секретар и правозаступник. У трагању за др Бисервићем полиција је Протићу неколико пута и у кућу упадала.

Средином 1922. године, 29. јуна, Протић је покренуо лист „Небеска сила”, уперен против цркве. Писао је да је директор и главни уредник др Стеван Н. Бисеровић. На четири стране листа, Протић је износио његове већ познате тезе о томе како је свет преварен и како су папа и попови искористили Свето писмо у своју корист. У заглављу листа, поред уобичајеног, стајало је и: „Са кугле ове не примамо ни сараднике ни огласе.” Црква је оштро протествовала, а грађани су куповали новине и

са симпатијом пратили Протићеву борбу против цркве. Прво пријатељи, а затим и остали, почели су да га називају „Небеска сила”, што је он без љутње прихватио. У то време је почео говорити да је једина права вера богумилска и да је он њен припадник. Ово је истицао и у свом потпису. Најчешће се потписивао: Младен Ђ. Протић, богумил.

У зиму 3. јануара 1926. године Чачак је освануо облепљен плакатима који су позивали грађане на предавање у хотел „Креп”. Тема је била: „Исус није Јеврејин, Европа је преварена”. Пријатељи и грађани долазили су да га слушају, јер је Протић био добар говорник и духовит козер. Његове духовитости су данима црпичаване.

Слично предавање одржао је 7. фебруара 1926. у Гучи. Пре предавања растурао је лист „Мудри и луди”. У њему је, као и у „Небеској сили”, на четири стране писао о својим „открићима” у вези хришћанства. О свему је, како је одштампано, говорио изасланик Небеске силе др Стеван Н. Бисеровић, привремено у Овчар Бањи („тајном Јерусалиму”), а „бележио лични секретар Младен Ђ. Протић из Гуче.”

Његова борба против цркве није се завршила ни када је решењем Светог синода број 2729 године 1931. проглашен за јеретика и олучен од Православне цркве. Године 1934. он је писао своме зету Јовану Станојевићу: „Мени је било пре неки дан једно суђење овде у Среском суду – осуђен сам десет дана, а сад 19“ (марта) биће ми друго по тужби Варнавиној”. На том суђењу осуђен је 14 дана затвора зато што је хулио на Бога, вређао Свети синод и проповедао богумилску јерес. Протић се на пресуду жалио Краљевском намесништву тражећи уставну заштиту на право слободног верског опредељења. О овоме су у неколико наставака писали „Политика” и „Време”. После суђења писао је и Српској академији наука тражећи да му се одобри предавање на тему нових „открића” о Исусу Христу. Академија његово предавање није прихватила и вратила му је натраг све рукописе.

Често је писао и Народној скупштини коментаришући законе које је она доносила.

Читао је разне филозофе. Нарочито је био одушевљен „Историјом света” од Х. Џ. Велса. Преко дневне штампе пратио је сва збивања у свету. Писао је често многим истакнутим личностима код нас и у свету. На његовом имању преко реке Бјелице о празницима су се скупљали Гучани да би са њиме поразговарали или се нашалили. Гуча је пред Други светски рат била проглашена за ваздушну бању и у њој је преко лета било доста гостију. Сви су они радо одлазили да се виде и поразговарају са Протићем. Он их је знао сатима забављати својим излагањима о религији, шалама и досеткама о својим земљацима. Читао им је и

елиграме, које је писао поводом разних догађаја у Гучи. Имао је и обичај да познаницима и пријатељима честита празнике, славе и свадбе стиховима пуним духа. Дозволио је да се део његове њиве користи као плажа и да се на њој подигну свлачионице и угоститељски објекат. Ту је са купачима проводио доста времена у шаљивим разговорима. У то време већ је био шлогиран у ногу. Кретао се уз помоћ штапа. Дух му је и даље остао сачуван.

За сваки 21. новембар својим пријатељима је слао позивнице оваке и сличне садржине: „На своме пољском добру, у Гучи – г. Младен слави славу Незнаног јунака са Авале; а то је дан када његова жена, браћа и рођаци славе Св. Аранђела Михаила, кога су од својих предака у виду Крсног имена примили”. На слави је имао увек доста гостију из Гуче и Чачка. Забављао их је причама о религији, о богумилству и другим палама и досеткама.

Због све чешћег истицања да припада богумилској вери и да је једини и последњи богумил у Југославији добио је и нови надимак: Богумил.

Дошао је и Други светски рат. Протић је физички доста оронuo, али свежину духа још је био сачувао. Пратио је ратне догађаје са много пажње и интересовања. Написао је писмо четничким војводама и општро протествовао против злочина које су чинили. Војводе су га опомињале и претиле му смрћу. Спасли су га старост и популарност. Брашили су га и неки рођаци, који су припадали четничком покрету.

У јесен 1944. године изашао је пред четнике који су се поред његове куће повлачили за Босну и говорио им да баце оружје и иду кући. Због тога је, по наредби команданта четничког Оплсначког одреда мајора Арсенијевића добио двадесет пет батина по туру. Унели су га у кућу и читаву зиму је боловао.

На првим послератним изборима 1946. године јавно је гласао за листу Народног фронта. Те исте године, 11. маја, умро је и сахрањен изнад гробља у Гучи. (Намесник црквени није дозволио да буде сахрањен у гробљу).

Младен Ђ. Протић је много писао, нарочито у време пред Први светски рат. У сачуваној документацији из тог времена налазе се и хумористичко-сатирични написи: „Ратне успомене једног треће-позивца.” „Обуци официрску униформу”, „Чика Пера” (некомплетно), „Изасланик дивизије”, „Тесна сукња” и низ шала и анегдота, које је успут бележио.

Штампао је само „Ратне успомене једног треће-позивца”. Вероватно као најусеслије дело. Интересантно је да је ту књижицу штампао у

Новој српској штампарији у Женеви 1918. године. У „Ратним успоменама” је на сатиричан начин испричао доживљаје административног војног службеника Крњче. Кроз њега је исмејао начин живота и рада у тадашњим касарнама. Највећи део радње везан је за Чачак пред Први светски рат.

Од стихова, које је писао, штампао је само песму „Успомена женидбе српског хероја Рад. Н. Пашића – песма из српске ратне поезије”.

До сада су само објављени записи које је Протић као дневник водио у једној малој бележници („Изворник” бр. 3. Ист. архив, Чачак 1986). Ови записи говоре о његовом животу у Француској, Италији и Швајцарској од 4. маја 1916. до 24. августа 1918. Из њих сазнајемо где је све Протић ишао и шта је радио. Сазнајемо од чега је боловао и како се лечио, какви су крајеви и људи које је упознао. Нарочито је био заинтересован за пољопривреду. Своја знања и искуства из ратарства, сточарства и хортикултуре ширио је и допуњавао. За неке ствари се одушевљавао, а неке је и критиковао. Посећивао је приватна и државна газдинства, као и пољопривредне школе. Свуда је разговарао, питао. Нарочито се одушевљавао Швајцарском. Дивио се њеним лепотама, људима, реду, раду и друштвеном уређењу.

Али, Протићеве записи говоре и о нечему општијем. Говоре о стању које влада код наших људи који су се у то време нашли у Француској и Швајцарској. Навикнути смо да се о тим годинама говори као о херојским, да се о нашим људима прича као о јунацима којима су слобода и част народа изнад свега. Протићеве записи откривају другу страну медаље. Он говори о људима који на све могуће начине желе да избегну војну обавезу, који се баве разним нечасним шпекулацијама, који ради личне користи не презају ни пред чиме. Слика посланике, лифсранте и службенике наших установа које су у то време радиле у Ници, Берну и Женеви, буржоазију и интелигенцију која се, избегла из Србије, прилагођава животу у страном свету настављајући да изабљује свој сопствени народ.

У записима се говори и о немарном руковању српском имовином у Берну, о томе како је све, открио и како је покушавао да све то обелодани и да се кривци казне. Из бележнице видимо како он открива аферу у Српском Црвеном крсту и како ће почети и његова лична трагедија.

Записи су писани лако, живо, веома сликовитим језиком.

VIE ET ACTIVITÉ DE MLADEN Đ. PROTITCH
/1873-1946/

Mladen Đ. Protitch /1873-1946/, né à Goutcha, dans le Dragatchévo, qui dirigeait une pépinière de vigne au début du XXe siècle et exerçait la fonction de responsable de l'économie de l'arrondissement à Tchutchak, était un personnage intéressant. Il prit part à la Première guerre mondiale. En travaillant à la Croix Rouge de Serbie en Suisse, il remarqua quelques failles dans le fonctionnement de cette organisation qu'il tenait à faire connaître au public. C'est ainsi que, en 1918, il s'ingéra dans l'affaire de Bern qui resta insuffisamment élucidée. Dans ses écrits il s'en prenait à Nicolas Pachitch lui-même, président du gouvernement serbe à l'époque. Des gens influents réussirent à faire diagnostiquer chez lui une maladie mentale, si bien qu'on l'interna dans un hôpital psychiatrique.

Après la Première guerre mondiale il publia à Goutcha, où il vivait, les feuilles „Puissances célestes” et „Lessages et les fous”, où il imprimait exclusivement ses propres textes de caractère allégorique. Il fit paraître aussi un livre et laissa une quantité d'écrits qui attendent à être analysés. Il se donnait pour bogomile, ce qu'on lit dans son acte de décès de 1946.

Dans le présent texte, de caractère essentiellement biographique, l'auteur présente au public les principales informations sur la vie et l'activité de Mladen Đ. Protitch.

Nika-Nikola Stojić